

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

2017

Vol:4 / Issue:15

pp.2077-2084

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 25/11/2017

The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 27/12/2017

The Published Date (Yayınlanma Tarihi) 28.12.2017

ÇOMAKDAĞ VE SOĞANLI Bez BebeklerİN ESTETİK DEĞERLENDİRİLMESİ AN AESTHETICAL EVALUATION ON THE RAG DOLLS ÇOMAKDAĞ AND SOĞANLI

Yrd.Doç.Dr. Nalan OKAN AKIN

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı,
nalanokan@ohu.edu.tr, Niğde/türkiye

ÖZ

Oyuncak kavramının tarihte tam olarak nasıl ortaya çıktığı belirsizlikler içermektedir. İnsanlar doğayı taklit etme çabası ile kendi benzerlerini mağaralara yapmışlardır. Ayrıca farklı malzemelerden küçük üç boyutlu figürlerini de yapmışlardır. Bu figürler dinsel tapınma amaçlı kullanımdan doğmuşsa da, zaman içinde oyuna dönüşmüştür. İnsan figürlerinin yanı sıra hayvan figürlerini de yapmışlardır. Bu figürler bir süre sonra çocukların eğlence aracına dönüşmüştür. Oyuncaklar bu bakımdan tarihin gelişim sürecine de tanıklık etmektedirler. Aynı zamanda sanatın, kültürün, bilimin de tarihsel sürecini incelemede yardımcı bir unsur da olmaktadır. Oyuncak, bir kültürün taşıyıcısıdır. Örneğin geleneksel bez bebekler ait olduğu kültürün motifleri, renkleri, tarzlarını yansıtmaktadır. Araştırmada da Türk Kültürüne ait bez bebekler ele alınmıştır. Bu bez bebeklerle ilgili farklı araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin turizm ile ilişkisi, yöre halkına katkıları gibi araştırmalar bulunmaktadır. Ancak bu araştırmada bez bebeklerin sanatsal nitelikler açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Özellikle estetik nitelikleri ve estetik bakışa getirdiği katkılar açısından bir değerlendirme yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden durum (örnek olay) değerlendirmesi çalışmasıdır. Veriler doküman inceleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Araştırmada geleneksel olarak en çok bilinen Çomakdağ ve Soğanlı yöresel bebekleri örnek olarak alınmıştır. İki bebek türü de estetik değerler açısından araştırmacının hazırladığı bir form ile değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme formunda; sanatsal eleştirisi basamaklarını oluşturan, sanatsal düzenleme elemanları, ilkeleri ve sanat kuramları oluşturmaktadır. Araştırma bulgularına göre; bu bebekler, sanatsal düzenleme elemanı ve ilkeleri açısından zengindir. Estetik duyarlılık ile yapılmışlardır. Üzerlerinden tarihin ve kültürün izlerini taşımaktadırlar. Sanat kuramları açısından ilk üretilenler biçimci, anlatımcı kuramlara dahil edilseler de günümüzde üretilenler bu kuramların yanı sıra işlevsel amaçlıdırlar. Ayrıca aynı tür ve çok sayıda üretilenler de ilk çıkış örneği tasarım örneği göstermektedir. Direk bir sanat eseri olamazlar, ancak el sanatları (zanaat) bazında değerlendirilebilir. Sonuç olarak bu her iki bebek türü de sanatsal bir estetik bilinç ile yapılmışlardır. Kültürün aktarımına yardımcı olmalarının yanı sıra estetik bilincin aktarılmasına da faydalı olmaktadır. Bu tür bez bebekler onunla oynayan çocuklara da estetik bilinç kazandırabilecektir.

Anahtar Kelimeler: bez bebek, oyuncak, sanat, estetik, gelenek

ABSTRACT

Toy concept has uncertainties about how it came to exist exactly in history. Human beings depicted themselves with an effort to imitate nature. Besides, they created their three-dimensional figures using different materials. Even though such figures originated from religious worshipping, they evolved into plays. In addition to human figures, animal figures were made. Later, these figures became tools for fun of children. In this respect, toys have evidenced the development of history as well. They assisted in investigating the historical process of art, culture and science. Toy is the representation of a culture. For example, traditional rag dolls reflect the patterns, colors and styles of their culture. In this research, rag dolls of Turkish culture were discussed. There are several studies about these rag dolls, including their relationship with tourism and their contributions to local community. This research aimed to evaluate the rag dolls with regard to artistic qualifications. In particular, their aesthetical characteristics and their contributions to aesthetical perspective were evaluated. The research is a situation (case study) assessment in terms of qualitative research methods used. Data were obtained through document review. Local rag dolls of Çomakdağ and Soğanlı that are traditionally most-known were taken as example in this research. Both doll types were subjected to an evaluation on aesthetical values by using a form of the researcher. In this evaluation form, components and principles of artistic configuration and theories of art constituted the steps of artistic criticism. According to research findings, rag dolls of the study are rich in components and principles of artistic configuration. They were formed with an aesthetical consciousness. They bear the traces of history and culture. Considering their art theories, the first rag dolls were included in the formalist and expressionist theories whereas today's rag dolls are functional as well as being the part of both theories above. Furthermore, the former ones are design samples although they are produced in the same types and in a large number. Instead of work of art, they can be regarded as the products of handicrafts. Consequently, formation of both types of rag dolls stems from an aesthetical consciousness. These dolls contribute to conveyance of aesthetical consciousness as well as culture. The children who play with them will be aware of the aesthetics.

Keywords: ragdoll, toy, art, aesthetic, traditional

1. GİRİŞ

Geleneksel oyuncak türlerinden bez bebekler çocukların oynaması için üretilmiş oyun aracıdır. TDK' a göre oyuncak; oyun aracı başka ifade ile; yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlencedir. Çocuk oyun yoluyla içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini de öğrenir. Çocuğun iç dünyasını açığa çıkarır. Oyun oynamak, sanıldığı gibi zaman geçirmeye yarayan, belli kuralları olan, eğlence amaçlı bir aktivite olmanın ötesinde, çocuğa gelecek yaşantısında gerekli olacak her türlü bilgi ve beceriyi kazandırmada hazırlık niteliği taşır (MEGEP: 2). Onur (2002:19-28)'a göre; çocukları eğlendirmek, oynatmak amacıyla ortaya çıkan oyuncak, yapıldığı döneme ilişkin önemli ipuçları veren bir nesnedir. İster halk sanatı ürünü olsun, ister endüstriyel olarak üretilmiş olsun yapıldığı dönemin toplumsal ve kültürel özelliklerini yansıtan oyuncaklar, oluşturuldukları dönemin yaşam biçimlerinin önemli birer kayıtlarıdır.

Oyuncak kavramının tarihte tam olarak nasıl ortaya çıktığı belirsizlikler içermektedir. Oyuncakların tarihsel süreç içinde değişime uğramışlardır. Geleneksel ve güncel oyuncaklar olarak ayırabiliriz. Geleneksel oyuncakların nitelikleri: 1.bebek, 2.beşik, 3.ev eşyası, 4.ulaşım ve iş araçları 5.ses çıkaranlar, 6.hayvanlar, 7.silahlar, 8.Oyun araçları (topaç, top, yoyo, bilye v.s. (Onur,2002:19-28). Oyuncaklara üretim açısından bakılacak olursa; geleneksel olarak üretilen oyuncakların tasarımcıları kimi zaman zanaatkar, kimi zaman çocuğun kendisi, kimi zaman anne-baba, kimi zaman da oyuncağın alıcısı turist yetişkinler olmaktadır. Bununla birlikte oyuncak bebek üretiminde gerek kız çocuklarına yönelik bir oyuncak olsun, gerek tekstilin baskın olduğundan söz edilebilir. Kadınlar, erkek egemen bir dünyada yaratıcılıklarını daha çok ev içinde göstermişlerdir (Akbulut, 2009: 191). İnsanlar doğayı taklit etme çabası ile kendi benzerlerini mağaralara yapmışlardır. Ayrıca farklı malzemelerden küçük üç boyutlu figürlerini de yapmışlardır. Bu figürler dinsel tapınma amaçlı kullanımdan doğmuşsa da, zaman içinde oyuna dönüşmüştür. İnsan figürlerinin yanı sıra hayvan figürlerini de yapmışlardır. Bu figürler bir süre sonra çocukların eğlence aracına dönüşmüştür.

Oyuncaklar aynı zamanda sanatın, kültürün, bilimin de tarihsel sürecini incelemede yardımcı bir unsur da olmaktadır. Oyuncak, bir kültürün taşıyıcısıdır. Örneğin geleneksel bez bebekler ait olduğu kültürün motifleri, renkleri, tarzlarını yansıtmaktadır. Aynı zamanda yaratıcılığın ortaya koyulduğu ürünlerdir. Yaratıcılık kavramı ele alındığında sanat ve dolayısıyla estetik kavramlarını incelemek yerinde olacaktır. Çünkü, estetik, kendi başına bir alan değildir; kendine özgü, özel bir konusu yoktur (Kağan,1993:204). Bu bakımdan estetik başka alanlarla ilişkilendirilmektedir. Temelde güzel kavramıyla ve sanat alanıyla ilgidir. Timuçin'in ifadesiyle (2000:15-16) sanatçı güzeli yaratır, sanat izleyicileri ve estetikçiler de güzelin yaratılmasına katkıda bulunurlar. Her insan dolayısıyla bir şekilde ya sanatçı ya da izleyici olarak sanat ve estetikle ilgilidir.

Sanatın da farklı tanımları olduğu gibi farklı isimlendirmeleri de bulunmaktadır. Güzel sanatlar, plastik sanat gibi adlandırmaları bulunmaktadır. Sanat ürününü algılama biçimine göre de görsel sanatlar gibi isimlendirme de vardır. Çünkü; Sanatın dalları ayrı ayrı incelendiğinde, her dalının kendine ait bilgiler ve beceriler gerektiği görülmektedir. Bazı sanat dalları görme duygusunu, bazıları işitme duygusunu kullanırken bazıları da dokunma duygusunu kullanırlar (Demir, 2012:859). Sanat kavramı, zanaat kavramı ile birlikte ele alınarak kullanılmaktadır. *Güncel Türkçe Sözlüğe göre zanaat*; insanların maddeye dayanan gereksinimlerini karşılamak için yapılan, öğrenimle birlikte deneyim, beceri ve ustalık gerektiren iş, sınaat ya da El ustalığı isteyen işlerdir. *İktisat Terimleri Sözlüğüne göre* (2004) el emeği gerektiren ve büyük ölçüde öğrenimle birlikte beceri ve deneyime dayanarak gerçekleştirilen küçük ölçekli üretimdir.

Başka şekilde de el sanatları ürünü olarak da ifade edilmektedirler. Ancak estetik kavramlar elbette zanaat ürünleri ile de doğrudan ilişkilidir. Hatta el sanatı ürünleri daha çok insana ulaşır. Çoğu insanla daha çok ilişkilidir. Bir sanat ürününü sanatla ilgili kişiler tüketirken, el sanatı ürünlerini şüphesiz insanların çoğu tüketmektedirler. Sanat ürünlerini izlemek özel bir mekan, zaman gerektirse de el sanatı ürünleri zaman ve mekana bağlı kalmadan her yerdedirler. Dolayısıyla estetik anlamda donanımlı olmaları, toplumun da estetik algısını değiştirip geliştirme açısından önemli görev üstlenmektedirler.

Kırıçoğlu'nun da söylediği gibi (2009:44); seçkin sanatın yer aldığı müzeler ve galeriler ancak belirli fırsatlar içinde ziyaret edilirken, televizyon, bilgisayar oyunları, satış vitrinleri, tanıtım levhaları, resimli romanlar, çeşitli hazır yiyecek paketlemeleri, giysiler ve daha pek çok popüler nesne okul içinde ve dışında çocukların yaşamında etkin olmaktadır. Çevre olabildiğince çeşitli, karmaşık, görsel imgelerle dolu ve istesek de istemesek de bu imgeleri görüp etkisi altında kalabiliriz. Gerçekten de görme farkında olmadan yapılan bir eylemdir. Ve yine fark etmesek de etkisi altında kaldığımız bir durum yaşatmaktadır bize. Sanat alanında uğraşanların yanı sıra halkın da görsel algısının gelişmesi çok önemlidir. Bunu eğitim ortamlarında yapmak pek de mümkün değildir. Herkesin her gün karşı karşıya olduğu çevre içindeki her şey düşünülerek tasarlanması belki de bu durumu daha etkili kılacaktır.

Erinç de (1998:75) güzele ulaşmak, bir güdü gibi değerlendirildiğinden, sadece sanatçıların değil, herkesin sorunudur demektir. Yine Erinç'e göre (1995:70) sanat, estetik kaygıyı duymakla, insanı duyarlı kılmakla hemen oluşur. Onun içindir ki çocuk, duyu organlarını bilinçsizce kullanmaya başladığı anda bile bu kaygının ortamı içine alınabilmelidir ki, sonradan doğal bir şekilde sanata yanaşabilsin. Sanat, yalnızca heykel, resim, senfoni demek değildir. Sanat hayatı anlayan zekanın, onu en ilgi çekici, en güzel biçimlere sokması demektir. Görmek basit bir olay değil, bir başarıdır. Çünkü kişiler bir görüşe sahip olarak doğmazlar, ancak, bunu sonradan edinirler. Görüş kazanmak bu nedenle bir ussal başarı olarak görülür (Kırıçoğlu,2005:123). Görmek kavramıyla birlikte algıdan da söz etmek yerinde olacaktır. Algı alanı; içinde yaşanılan, iletişimde bulunulan doğal ve sosyo-kültürel çevreden oluşur. Algılama yetisi ise, genetik yanı bir tarafa bırakılırsa, tamamen, en geniş anlamı ile bir eğitim sürecinin ürünüymiş gibi görünmektedir (Erinç,1998:27). Bu görsel eğitim sürecinin yani halkın estetik eğitiminde el sanatı ya da zanaat ürünleri önemli bir unsurdur. Özellikle çocuklar açısından da düşündüğümüzde bu estetik bilinç, onların yaşamında kurguladıkları oyun ve bazıları el sanatı ürünü olan oyuncaklar ile sürecektir. Bu sürece dahil olan sanatçı ya da zanaatçı ürün ya da eserlerinde sanatsal nitelikleri kullanmaktadır. Sanatçı bilerek ya da bilmeyerek tasarım elemanlarını, tasarım ilkelerine göre kullanarak kompozisyon oluşturur. Bu elemanlar: renk, değer, çizgi, doku, biçim-form, mekandır. İlkeler ise; denge, vurgu, ahenk, değişiklik, derecelenme, hareket ve ritm, oran-orantıdır (Boydaş,2006: 15-16). Sanatsal düzenleme eleman ve ilkeleri sanat eleştirisi yönteminin aşamalarında eseri çözümlerken kullanılmaktadır. Sanat eleştirisi yöntemi tanımlama, çözümleme, yorum ve yargı olmak üzere 4 aşamadan oluşmaktadır. Tanımlama aşamasında eserde sanatsal düzenleme elemanları açısından incelenir. Çözümleme aşamasında sanatsal düzenleme ilkelerine bakılır (tablo 1).

Geleneksel bez bebeklerin turizme katkısı, ekonomik getirisi ya da üreticileri kadınlar açısından değerlendirilen farklı araştırmalarda konu olarak araştırılıp incelenmiştir. Ancak, estetik değerler açısından incelenmesi ile ilgili bir araştırmaya rastlanmamış olup, bu araştırmanın yapılmasına karar verilmiştir. Bu araştırmada da kadınların ürettiği el sanatı ürünlerinden bez bebekler ele alınmıştır. Çomakdağ ve Soğanlı Bebeklerinden birer örnek üzerinden estetik değerler açısından değerlendirme yapılmıştır.

1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı; Geleneksel bez bebek türlerinin estetik nitelikler açısından incelenerek, toplumun estetik eğitimine katkısını ortaya çıkartmaktır. Araştırma geleneksel bez bebeklerin estetik niteliklerinin araştırması yolu ile toplumun estetik eğitimine katkısını vurgulayacağı için önemli görülmektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum değerlendirmesi modeli kullanılmıştır. Durum çalışması, güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 190-191). Christensen, (2015:416) in ifadesiyle durum/vaka çalışması bir veya daha fazla vakanın yoğun ve detaylı bir tanımı ve analizi olarak tanımlanır. Vaka kişi, grup, organizasyon, aktivite, süreç veya bir olaydan oluşan sınırları tanımlanabilen sistemdir. Araştırmada bez bebeklerden iki örnek alınarak estetik nitelikler açısından durumları tablo 3 e göre değerlendirilmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Veri toplama yöntemi olarak doküman analizi kullanılmıştır. Nitel araştırmada doğrudan gözlem ve görüşmenin olanaklı olmadığı durumlarda veya araştırmanın geçerliğini arttırmak amacıyla, görüşme ve gözlem yöntemlerinin yanı sıra, çalışılan araştırma problemiyle ilişkili yazılı ve görsel materyal ve malzemeler de araştırmaya dahil edilebilir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Geleneksel olarak doküman incelemesi, tarihçilerin, antropologların ve dil bilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinir (Yıldırım ve Şimşek,2000: 144). Araştırmada Mittler (1994), Boydaş (2005:53) ve Balcı (2005:17) nın tabloları (tablo 1 ve 2) birleştirilerek tablo 3 oluşturulmuştur. Bu tabloya göre bez bebek örnekleri estetik nitelikleri açısından değerlendirilmiştir. Bu araştırma için Mittler (1994) ve Boydaş'ın (2005:53) "eleştiri yöntemiyle bir sanat eserinde bulunan farklı estetik niteliklerin ortaya çıkartılması" tablosu (tablo 1) öncelikle ele alınmıştır. Araştırmada Çomakdağ ve Soğanlı Bez Bebeklerinden birer örnek fotoğrafı ile tablo 1,2,3 doküman olarak kullanılmıştır. Bu tabloda sanat eleştirisi yönteminin aşamaları ve estetik niteliklerde nelere bakılacağı karşılaştırmalı olarak

verilmektedir. Ayrıca her bir sanat eleştirisi basamağına göre hangi kurama dahil edileceği bilgisi de verilmektedir.

Tablo 1: Eleştiri Yöntemiyle Bir Sanat Eserinde Bulunan Estetik Nitelikler

	SANAT ELEŞTİRİSİ	ESTETİK NİTELİKLER	SANAT KURAMLARI
Eleştiri yöntemiyle bir sanat eserinde bulunan farklı estetik niteliklerin ortaya çıkarılması.	Nasıl bakmalı	Ne aranacak	
	I.Betimleme	Reel Nitelikler ve/ veya Görsel Nitelikler (Sanatın Elemanları)	Yansıtmacılık
	II.Çözümleme	Görsel Nitelikler (Sanatın İlkeleri)	Biçimcilik
	III.Yorumlama	Dışavurumcu Nitelikler	Anlatımcılık
	IV.Yargı	Bir sanat eserinde bulunan tüm estetik niteliklere dayanılarak kişisel bir karar verilir.	

Ayrıca, Tablo 1 e ek olarak Balcı (2005:17) nın tablosu tablo 2, sanat unsurları, sanat akımları ve sanat kuramları olarak karşılaştırma sunmaktadır.

Tablo 2 : Sanatın Unsurları, Akımları ve kuramları

SANATI MEYDANA GETİREN UNSURLAR	SANAT AKIMLARI	SANAT KURAMLARI
Doğa ve toplum (Dış Gerçeklik)	Gerçekçi Türdeki Sanat Akımları (Realizm)	Yansıtmacı Sanat Kuramları (Mimesis Kuramları)
Sanatçı	Dışa Vurumcu Türdeki Sanat Akımları (Expresyonizm)	Anlatımcı Sanat Kuramı
Sanat Eseri	Modern Sanat Akımları (Kübizm, Fovizm, Fütürizm, Soyut sanat vb.)	Biçimcilik sanat Kuramı
Sanat Tüketicisi	Fantastik Türdeki Sanat Akımları (Sürrealizm)	İşlevsellik- Fonksiyonellik Sanat Kuramı

Tablo 1 ve tablo 2 birleştirecek aşağıdaki tablo 3 oluşturulmuştur. Bu tabloda Sanat Eleştirisi, Estetik Nitelikler, Sanatı Meydana Getiren Unsurlar, Sanat Akımları ve Sanat Kuramları karşılaştırmaları daha geniş bir yelpazede ortaya çıkmaktadır. Araştırmacının birleştirerek oluşturduğu bu tablonun, incelenecek ürün ile ilgili daha detaylı bilgi sunacağı düşünülerek araştırmada kullanılması uygun görülmüştür. Araştırmada değerlendirme kriterleri tablo 3 te verilmiştir. Buna göre iki örnek bezbebeğe değerlendirilmiştir.

Tablo 3 : Sanat Eleştirisi, Estetik Nitelikler, Sanatı Meydana Getiren Unsurlar, Sanat Akımları ve Sanat Kuramları

SANAT ELEŞTİRİSİ	ESTETİK NİTELİKLER	SANATI MEYDANA GETİREN UNSURLAR	SANAT AKIMLARI	SANAT KURAMLARI
I.Betimleme Sanat eserinde bulunan elemanların, ya da konunun bir envanterini çıkararak eserin keşfedilmesidir.	Reel Nitelikler ve/ veya Görsel Nitelikler (Sanatın Elemanları)	Doğa ve toplum (Dış Gerçeklik)	Gerçekçi Türdeki Sanat Akımları (Realizm)	Yansıtmacı Sanat Kuramları (Mimesis Kuramları)
II.Çözümleme Eser nasıl organize edilmiştir? Sanat elemanlarını düzenlemek için sanat ilkeleri nasıl kullanılmıştır?	Görsel Nitelikler (Sanatın İlkeleri)	Sanat Eseri (zanaat ürünü)	Modern Sanat Akımları (Kübizm, Fovizm, Fütürizm, Soyut sanat vb.)	Biçimcilik sanat Kuramı
III.Yorumlama Sanat eserinde anlatılan ve mümkün olan fikirler, duygular, psikolojik haller nelerdir?	Dışavurumcu Nitelikler	Sanatçı (zanaatçı)	Dışa Vurumcu Türdeki Sanat Akımları (Expresyonizm)	Anlatımcı Sanat Kuramı
IV.Yargı Sanat eserinde artistik hünerin derecesi hakkında karar vermeye yönelik veriler, gerçekler.	Bir sanat eserinde bulunan tüm estetik niteliklere dayanılarak kişisel bir karar verilir.	Sanat Tüketicisi (alıcı)	Fantastik Türdeki Sanat Akımları (Sürrealizm)	İşlevsellik- Fonksiyonellik Sanat Kuramı

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmanın verilerinin analizinde içerik analizi kullanılmış, kod ve temalar oluşturularak yorumlanmıştır. Wolcott'a göre veri analizinde üç yol vardır. 1.Toplanan verilerin orijinaline sadık kalınarak doğrudan alıntı yaparak betimsel bir yaklaşım ile verileri okuyucuya sunmak. 2.bazı nedensel ve açıklayıcı sonuçlara ulaşmak amacıyla "sistemik analiz" yapmak. 3.birinci ve ikinci yaklaşımı temel alan ve buna ek olarak veri analizi sürecine kendi yorumlarını dahil eden yaklaşımdır. Burada araştırmacının katılımcı ve öznel yönü daha çok ön plana çıkmaktadır. Wolcott'un sınıflandırması, literatürde "betimsel analiz" ve "içerik analizi" biçiminde karşımıza çıkan yaklaşımlardan çok farklı değildir. Veri analizinde üç temel kuramı vurgulamak gerekir; "betimleme", "analiz" ve "yorumlama. Betimsel analizde doğrudan alıntılara yer verilir(Yıldırım ve Şimşek, 2000: 156-159).

Araştırmada örnek alınan iki bezbebek fotoğrafı aşağıda yer almaktadır. Birincisi Çomakdağ'a ait ikincisi ise Soğanlı'ya ait bezbebek örneğidir. Her ikisi de tablo 3 e göre ayrı ayrı değerlendirilerek yorumlanmıştır. Bu estetik değerlendirme tablosundaki veriler ilgili dökümanlar ve görseller incelenerek kodlar oluşturulmuştur. Bu kodlar tablo üzerinde gösterilmiştir.

Tablo 4 : Çomakdağ ve Soğanlı Bezbebek Örnekleri

Örnek 1(Çomakdağ Bezbebek)	Örnek 2 (Soğanlı Bez Bebek)
	

3. BULGULAR VE YORUM

Çomakdağ Bez Bebeklerine ait bulgular tablo , soğanlı bebeklerine ait bulgular tablo 5 de sunulmuştur. Her iki tablodaki bulgular tabloların sonunda karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır.

Tablo 5: Çomakdağ Bez Bebek Bulguları

SANAT ELEŞTİRİSİ	ESTETİK NİTELİKLER	SANATI MEYDANA GETİREN UNSURLAR	SANAT AKIMLARI	SANAT KURAMLARI
I. Betimleme	renk (kırmızı, beyaz,lacivert, yeşil,sarı,bordo, turuncu,mavi) çizgi (düz, yatay, dikey) doku (kumaş, metal, plastik) biçim/form (daire, dikdörtgen,geometrik) boşluk/mekan (yok)	gerçek boyut insan yaşamın parçası	orantı gerçeğe yakın	gerçekçi özellik var
II. Çözümleme	denge (simetrik) vurgu (renk,çizgi,biçim) ahenk (çizgi,biçim) değişiklik (renk) hareket-ritm (renk,çizgi,biçim) derecelenme (yok) oran-orantı (var)	çomakdağ bez bebek	modern etkiler renk stilize geometrik renk türleri	biçimci özellik var

III. Yorumlama	hikaye gerçek hayatta başlık çiçekler çok renk	bezbebek üreten kadınlar	başlık kıyafet anlatımcı	anlatımcı özellik var
IV. Yargı		çocuklar, yetişkinler,	satış amaçlı	işlevsel özellik var

Çomakdağ Bez Bebeklerine ait olarak bulguları şöyle değerlendirilebilir. Estetik Nitelikler; betimleme aşamasında; tüm ana ve ara renkler kullanılmıştır. Lacivert, kırmızı ve beyaz eşit oranlarda dağılmıştır. Renkler saf halleriyle kullanılmıştır. Düz çizgiler ve geometrik desenler vardır. Yoğun hareket vardır ve boşluk kullanılmamıştır. Çözümleme aşamasında; simetrik denge vardır. Vurgu renk ve biçimle sağlanmıştır. Çizgi yoğunluğu ile de vurgu sağlanmıştır. Ahenk, çizgi ve biçimle yapılmıştır. Değişiklik renk ile gerçekleşmiştir. Hareket-ritm, renk ve biçim ile oluşturulmuştur. Yoğun çizgilerle hareket oluşturulmuştur. Derecelenme yoktur. Oran-orantı vardır. Yorumlama; çocukları oyalama amaçlı bir hikayeye ile oluşturulmuştur. Sonrasında turizm ve ticari kaygılarla yapılmaya başlamışlardır. Geçmiş kültürü yaşatan özellikleri günlük yaşamda kıyafetlerinde de taşımaktadırlar. Çok renkli giyinişi ve başlıkları ve başlarındaki çiçekler günlük hayattaki kadının kendine verdiği önem ve canlılıklarının işaretidir. Sanatı Meydana Getiren Unsurlar açısından; gerçekçi yapılmıştır, gerçek hayatta kullanılan kadın giysilerinden oluşmaktadır. Üreticisi yöre de yaşayan kadınlardır. Bunların tüketicisi de çocuklar ve yetişkinlerdir. Sanat Akımları açısından bakıldığında; oran-orantı gerçekçidir. Modern etkiler görülmektedir. Başlıkları ve giyim tarzlarıyla kültürün izlerini taşımaktadırlar. Başlangıçta çocukların oyun işlevi, günümüzde ise satış amaçlı yapılmaktadırlar. Sanat Kuramları bakımından; biçimci, anlatımcı, işlevsel özellikleri bulunmaktadır. Bu kuramlarda yer alabilirler. oran-orantı ve günlük yaşamda gerçekliğinin olması özelliklerinden dolayı gerçekçi kuramda da değerlendirilebilir.

Soğanlı Bez Bebeklerine ait bulgular tablo 6 da sunulmuştur.

Tablo 6: Soğanlı Bez Bebek Bulguları

SANAT ELEŞTİRİSİ	ESTETİK NİTELİKLER	SANATI MEYDANA GETİREN UNSURLAR	SANAT AKIMLARI	SANAT KURAMLARI
I. Betimleme	renk (kırmızı, beyaz,lacivert, yeşil,sarı,bordo, turuncu,mavi) çizgi (eğri) doku (kumaş, ip) biçim/form (organik) boşluk/mekan (yok)	gerçek dışı boyut yaşamda kullanılmıyor	oran-orantı stilize	gerçekçi özellik yok
II. Çözümleme	denge (simetrik) vurgu (renk, biçim) ahenk (çizgi,biçim) değişiklik (biçim) hareket-ritm (renk ,biçim) derecelenme (yok) oran-orantı (yok)	soğanlı bez bebek	modern etkiler renk stilize organik stilize desenler renk türleri	biçimci özellik var
III. Yorumlama	Hikaye gerçek hayatta yok Başlık saçlar, etek ponponlar	bezbebek üreten kadınlar	başlık, kıyafet,saçlar, ponponlar anlatımcı	anlatımcı özellik var
IV. Yargı		çocuklar, yetişkinler,	satış amaçlı gerçek dışı	işlevsel özellik var

Soğanlı Bez Bebeklerine ait bulguları şöyle değerlendirilebilir. Estetik Nitelikler; betimleme aşamasında; tüm ana ve ara renkler kullanılmıştır. Çok baskın olarak kırmızı renk kullanılmıştır. Renkler saf halleriyle kullanılmıştır. Eğri çizgiler ve organik biçimlerin stilize hali vardır. Yoğun hareket vardır ve boşluk kullanılmamıştır. Çözümleme aşamasında; simetrik denge vardır. Vurgu renk ve biçimle sağlanmıştır. Değişiklik biçim ile gerçekleşmiştir. Hareket-ritm, renk ve biçim ile her oluşturulmuştur. Derecelenme yoktur. Oran-orantı yoktur. stilize edilmiş bir figürdür. Yorumlama; çocukları oyalama amaçlı bir hikayeye ilk oluşturulmuştur. Sonrasında turizm ve ticari kaygılarla yapılmaya başlamışlardır. günlük yaşamda kullanılmayan kıyafetlerden oluşmaktadır. saç örgüleri, başlık stilleri ve ponpon süslemeleri törensel bir amaca

yöneliktir. Günlük kullanıma yönelik değildir. Sanatı Meydana Getiren Unsurlar; stilize bir orantıda yapılmıştır ve günlük yaşamda kullanılmayan, özel zamanları ifade eden tarzda yapılmıştır. üreticisi de yöre de yaşayan kadınlardır. Bunların tüketicisi de çocuklar ve yetişkinlerdir. Sanat Akımları; oran-orantı stilize edilmiştir. modern renk ve biçim etkileri vardır. başlıkları ve giyim tarzlarıyla kültürün izlerini taşımaktadırlar. Başlangıçta çocukların oyun işlevi, günümüzde ise satış amaçlı yapılmaktadırlar. Sanat Kuramları; biçimci, anlatımcı, işlevsel özellikleri bulunmaktadır. Bu kuramlarda yer alabilirler.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Çomakdağ ve Soğanlı Bez Bebekleri; Estetik Nitelikler, Sanatı Meydana Getiren Unsurlar, Sanat Akımları, Sanat Kuramları açısından sanatsal nitelikleri ve estetik değerleri taşıyan niteliklerde yapılmışlardır. Özellikle estetik nitelikler açısından her ikisi de belli bir bilinçle yapılmışlardır. Canlı ve bol renkçilik anlayışı her ikisinde de dikkat çekmektedir. Ancak renkleri, çizgileri, biçimleri kullanım şekilleri farklıdır. Çomakdağ Bebeğinde renkler, çizgiler, biçimler eşit oranda kullanılırken Soğanlı Bebeğe biraz daha baskın şekilde farklı oranlarda kullanılmıştır. Aynı şeyler sanat ilkeleri açısından da benzer özelliktedir. Çomakdağ Bebeğinde kullanılan elemanlar stilize ya da grafik olmasına rağmen bebeğin kendisi günlük yaşamda halen kullanılan/kullanılabilen özellikteki kıyafetlerden ve orantıdan oluşmaktadır. Soğanlı bebeği ise organik elemanları stilize etmiştir. Bez bebeğin kendisi ve kıyafetlerinde de bir abartılı vurgu yapılmıştır. Günlük yaşamda kullanılan kıyafetler yerine belli zamanlarda belki kullanılacak kıyafetlerden oluşmuştur. Bebeğin orantısı da yine stilize edilmiştir. Ancak Çomakdağ Bebeğini yapan kadınların çok daha eski dönemlerden beri kendi kültürlerini koruyarak daha estetik bilinç ile bunu yaptığının bir göstergesi olabilir. Soğanlı Bebekleri de şüphesiz farklı bir estetik bilinç ile yapılmışlardır. Ancak bebekler daha kurgusal boyutta kalmaktadır. Günlük hayatla bağlantısı kopuktur. Bu tür giyim tarzını günlük yaşantılarında kullanmamaktadırlar. Bu bebekler daha yakın bir dönemde yapılmış oldukları düşünülürse kültürün değişiminden sonra yapıldıkları için olabilir.

Ayrıca yaşanan yer ile de ilgili olabilir. Çünkü iklim özellikleri şüphesiz insan giyim tarzlarını, kullandığı renkleri etkilemektedir. Soğanlı Bebekleri daha sert iklimi olan, fazla yeşillik olmayan denize yakın olmayan bir kültürün özelliklerini taşımaktadırlar. Çomakdağ bebekleri ise ege kültüründe, denize yakın sıcak iklimi olan yeşillikler ve doğanın renklerinin olduğu bir kültürde üretilmişlerdir. Ancak her iki bebekte de kadınlar tarafından üretilmişlerdir. Estetiğin temel konusu güzel kavramıyla ilişkili olarak süslenmeye çalışılmıştır. Daha farklı ifadeyle güzel yapılmaya çalışılmıştır. Tarzları farklı olsa da sanatsal düzenleme eleman ve ilkelerini taşıdıkları için estetik değere sahiplerdir. Her ikisi de başlangıçta oyun amacıyla geleneksel olarak üretilmişlerdir. Ancak günümüzde turizme katkı sağlayan, kültürlerarası iletişimi gerçekleştiren ve estetik değerlerin aktarımını sağlayan birer üründürler. El sanatları halka daha çok ulaşan ürünler olduğu için çok önemli bir amacı da vardır. Gerçek sanat ürünleri elbette estetik düzeyde yapılan çalışmalardır. Ancak çok az insana ulaşmaktadırlar. Sergiler ve bazı etkinliklerle sınırlı kalmaktadır. Oysaki el sanatı ürünleri daha halka yöneliktir. Dolayısıyla daha çok insana ulaşmaktadır. Bu bakımdan Çomakdağ ve Soğanlı Bebekleri taşıdığı tarih, kültür izlerinin yanı sıra estetik değerlerinin de insanlara aktarılmasında önemlidir. Toplumun estetik bilincine katkı açısından bu bez bebeklerin sürdürülmesi önemlidir.

Bez bebeklerle ilgili yapılan araştırmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Örneğin; Turizme katkısı ile ilgili; Etikan ve Çukur (2011)'ün "Kırsal Turizm Faaliyetlerinin Çomakdağ-Kızılağaç Köyü El Sanatları Üzerine Etkisi", Birnaz ve Hünerel'in "Turistik Bir Bölge Olan Nevşehir İlinin Yöredeki El Sanatlarına Katkısı" araştırmaları verilebilir. Bu araştırmalarda bu yöresel bezbebek örneklerinin turizme ve yörenin tanınmasına katkısı vurgulanmaktadır. Yolcu (2014)'nin "Nevşehir'de Yaşayan Geleneksel Mesleklerin Değişim Ve Dönüşümü" isimli araştırmasında ise el sanatları meslek olarak ortaya koyulduğu görülmektedir. Bir başka açıdan kültür aktarımı ile ilgili araştırmalar da ise; Sakin (2016)'in "Türkiye'de Geleneksel Kıyafetlerin Yaşatılmasında Folklorik Yapma Bebekler", Begiç (2016)'in "Türk Kültüründe Geleneksel Bez Bebekler", Sakin (2010)'in "Yerel Bir Kültür Ürünü Örneği: Soğanlı Bebekleri", Sakin (2016)'in Türkiye'de Geleneksel Kıyafetlerin Yaşatılmasında "Folklorik Yapma Bebekler" araştırmaları gibi kıyafetlerin ve kültürel değerlerin bez bebekler aracılığıyla aktarımına yönelik bir vurgulama yapılmaktadır. Bunların yanında Durdu (2015)'nin Muğla'da Geleneksel Çocuk Oyuncakları araştırmasında ise çocuklar açısından yöresel bir kültürün oyun ve oyuncak kavramlarının incelendiği görülmektedir. Tüm bu araştırmalar farklı açılardan bez bebekleri ele almaktadırlar. Sanatsal nitelikler açısından bir araştırma yapılmadığı görülmektedir. Bu bakımdan bu araştırma bezbebeklerin estetik niteliklerini ortaya çıkarmada bu alanda çalışanlar için bir farkındalık yaratacağı düşünülmektedir. Bu araştırmadan yola çıkarak el sanatları ürünlerinin de estetik nitelikler açısından değerlendirilebileceği öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, D. (2009). Günümüzde geleneksel oyuncaklar. Milli Folklor, 84, 182-191.
- Balcı, Y. B. (2010). Estetik. Gündüz Eğitim Ve Yayıncılık.
- Bebek, F. El Sanatları Teknolojisi.Megep.,
- Begič, H. N. (2016). Türk Kültüründe Geleneksel Bez Bebekler.
- Boydaş, N. (2004). Sanat Eleştirisine Giriş. Ankara: Gündüz Yayıncılık, 9-14.
- Christensen, L. B., Johnson, B., & Turner, L. A. (2015). Araştırma yöntemleri: Desen ve analiz. Anı.
- Durdu, B. K. (2015). Muğla'da Geleneksel Çocuk Oyuncakları.
- Erinç, Sıtkı M.(1998). Sanatın Boyutları. İstanbul: Çınar Yayınları.
- Etikan, S., & Çukur, T. (2011). Kırsal Turizm Faaliyetlerinin Çomakdağ-Kızılağaç Köyü El Sanatları Üzerine Etkisi. Art-E Sanat Dergisi, 4(8).
- Kagan, M. S., & Çalışlar, A. (1993). Estetik Ve Sanat Dersleri. İmge Kitabevi.
- Kırıçoğlu, O.T.(2009). Sanat Kültür Yaratıcılık. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Mittler, Gene A. Art İn Focus. Glencoe, 1994.
- Onur, B. (2002). Oyuncaklı Dünya, Dost Kitapevi Yayınları.
- Sakin, N. (2010). Yerel Bir Kültür Ürünü Örneği: Soğanlı Bebekleri. Folklor/Edebiyat, 179.
- Sakin, N. (2016). Türkiye'de Geleneksel Kıyafetlerin Yaşatılmasında "Folklorik Yapma Bebekler". Electronic Turkish Studies, 11(18).
- Timuçin, Afşar. (2000). Estetik. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Yıldırım, A.ve Şimşek,H. (2000). Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayınları: Ankara.
- Yolcu, M. A. (2014). Nevşehir'de Yaşayan Geleneksel Mesleklerin Değişim Ve Dönüşümü. Electronic Turkish Studies, 9(2).
- [Http://www.Tdk.Gov.Tr/Bsts/](http://www.Tdk.Gov.Tr/Bsts/) İktisat Terimleri Sözlüğü 2004. 05.09.2017
- [Http://www.Tdk.Gov.Tr/Güncel Türkçe Sözlük.](http://www.Tdk.Gov.Tr/Güncel_Türkçe_Sözlük) 05.09.2017
- www.soğanlı.com (Soğanlı bez bebek fotoğrafı) 05.09.2017 tarihinde alınmıştır.
- <https://www.haberler.com/ev-ekonomisine-bez-bebekli-destek-5281054-haberi/> (Çomakdağ Bez Bebek Fotoğrafı) 05.09.2017 tarihinde alınmıştır.